

Η θέση της Νηπτικής Εμπειρίας στην Ποιμαντική Ψυχολογία

Ορθοδοξία / Ποιμαντική Ψυχολογία

Δημήτρης Τσιολακίδης, Θεολόγος

Αφού είχαμε τη χαρά να πάρουμε μία γεύση από τις κεντρικές αρχές της χριστιανικής ανθρωπολογίας, όπως τις παρουσιάζει η ορθόδοξη πατερική διδασκαλία, προχωρούμε στη συνέχεια των δημοσιεύσεων της μελέτης του κ. Δημήτρη Τσιολακίδη για τη σχέση Ποιμαντικής Ψυχολογίας και Νηπτικής Παράδοσης (προηγούμενο άρθρο: [www. remptousia.gr/?p=57516](http://www.remptousia.gr/?p=57516)). Στο παρόν απόσπασμα εξετάζονται οι βασικοί άξονες της νηπτικής εμπειρίας και της χριστιανικής άσκησης.

Η νηπτική διδασκαλία πρακτικά προσβλέπει στο να αξιωθεί ο άνθρωπος να διαχειριστεί το «όλον αυτού» με τη βοήθεια της Χάριτος ώστε να αποφύγει τη συντριβή της ύπαρξης και να αποκτήσει νόημα η ζωή του. Η ζωή του νηπτικού αλλά και κάθε χριστιανού βιώνεται εν αναμονή των εσχάτων. Αυτή η αναμονή νοηματοδοτείται μέσα στην εκκλησία, στον τόπο δηλαδή όπου ο άνθρωπος προσδιορίζει τη σχέση με τον εαυτό του, τον πλησίον και τον Θεό. Η εκκλησία που ίδρυσε ο Χριστός προτείνεται ως χώρος που κρατιέται κάποιος και ως ετερότητα και ως σχέση. Το σώμα της εκκλησίας είναι υπαρξιακή και οντολογική πραγματικότητα που φτιάχνει ο Θεός και περιμένει από εμάς να πούμε ναι στην κοινωνία μαζί του.

Εμείς καλούμαστε να προβούμε σε μία προσωπική πράξη πίστης απέναντι στη θεία πρόταση που δηλώνει την κατάφαση μας στη σχέση μαζί του. Η φυσιογνωμία αυτής της σχέσης σύμφωνα με τους πατέρες προσδιορίζεται από την αμοιβαία ανταπόκριση σε μία υπαρξιακή κλήση, και γίνεται δυνατή με τη «συνέργεια»[30] Θεού και ανθρώπου. «Όμως στην κλήση αυτή κάθε πρόσωπο πρέπει να ανταποκριθεί ατομικά με μία πράξη ατομικής πίστης. Αυτή η προσωπική πράξη πίστης ενσωματώνει τον πιστό στην κοινότητα. Και αυτό παραμένει..... το υπόδειγμα της χριστιανικής υπάρξεως.»[31] Η μετοχή στη σχέση συντελείται με τη μέθεξη των θείων άκτιστων ενεργειών από τον άνθρωπο, ενώ η υπαρξιακή σύνδεση βιώνεται ως «ανάκρασις»[32] κατάσταση στην οποία ενεργείται η αλληλοπεριχώρηση της μιας ύπαρξης με την άλλη.

«Στο ζήτημα αυτό μια λύση είναι ότι τίποτα δεν είναι ακατόρθωτο για το Θεό μέσα στον οποίο βρίσκονται τα πάντα και μια δεύτερη λύση, στην οποία τώρα τείνει ο λόγος, είναι αυτή· αφού ο Θεός μεταστοιχείωσε με την ανάκραση με το

εαυτό του όλο τον άνθρωπο και του έδωσε τη θεία φύση, στον καιρό της οικονομίας του πάθους...».[33]

Η καταγραφή αυτής της εμπειρίας στον πατερικό λόγο ως άνω, είναι η πνευματική χαραμάδα που μας επιτρέπει να κάνουμε συνειρμούς για τον κόσμο της Χάρης και το βίωμα Θεογνωσίας των πατέρων. Στη νηπτική εμπειρία αυτό που προέχει και μαρτυρείται είναι το στοιχείο της Χάριτος και όχι η ηθική ή ο αυτοματισμός. Ο Γέροντας όταν μιλάει δεν είναι μόνος του, μιλά εξ ονόματος του Χριστού. Οι λόγοι του νηπτικού ανθρώπου όταν εξετάζει κάτι από τα μεγάλα ζητήματα ή όταν απευθύνεται σε μια ψυχή, έχουν πνευματικό περιεχόμενο και νόημα και όχι ψυχοδυναμική ή άλλη κατεύθυνση. Το ίδιο συμβαίνει με τα συναισθήματα και τις ψυχικές καταστάσεις. Αυτό που ενδιαφέρει πέρα από την κατανόηση της ψυχοδυναμικής λειτουργικότητάς τους, είναι ο ρόλος τους σε ότι αφορά την υπόθεση της σωτηρίας ή της απώλειας της ψυχής. Στην ορθόδοξη γλώσσα η χαρά και η λύπη όταν είναι κατά Θεόν δεν προσεγγίζονται με την τρέχουσα αντίληψη αλλά νοούνται ως χαρισματικές καταστάσεις μέσα από μία αντισυμβατική και παράδοξη για την κοινή λογική προσέγγιση.[34]

Οι παρατηρήσεις των πατέρων αποβλέπουν στην κάθαρση, την πνευματική ζωή και τη θέωση· δεν αποτελούν ψυχοσυμβουλευτικά ή ηθικά προτάγματα, ούτε εμπίπτουν στη λογική μιας επιστημονικά θεμελιωμένης ψυχολογίας, αλλά συνδέονται με την θεολογική προσέγγιση της ψυχής. Οι διεργασίες και οι εκδηλώσεις του ψυχικού κόσμου χρησιμοποιούνται ως προσφερόμενη δυνατότητα γνώσεως έστω ψηγμάτων του οντολογικού βάθους του ανθρώπου, του οποίου θεωρούνται οι παραφθαρμένες αν όχι φαύλες εκφάνσεις του. Ο σκοπός της νηπτικής ζωής συνίσταται σε ένα αγώνα επαλήθευσης της ουράνιας καταγωγής του ανθρώπινου όντος και επανασύνδεσης της ανθρωπότητας με την αρχική πηγή της, την όντως ζωή που είναι ο Θεός.

Η νήψη λοιπόν *«δεν είναι αόριστη έννοια, αλλά ενέργεια... Η νήψις δηλαδή μας δίδει την δυνατότητα να έχωμε τον Θεόν.»*[35] Ενταγμένη σε αυτή την προοπτική η προτροπή για νήψη δεν απορρέει από μια εκκεντρική διάθεση, παρά από την ανάγκη επίτευξης της αυτοσυνείδησης αναγνωρίζοντας ο άνθρωπος τις αδυναμίες του. Όχι βέβαια κινούμενος από το ναρκισσιστικό πλήγμα ότι δεν είναι τέλειος, αλλά με την ελπίδα ότι μπορεί να προχωρήσει προς την τελείωση.

Εκκινώντας από αυτή την αρχή στη συνέχεια θα δούμε πως τεκμηριώνεται η παραπάνω θέση, πως εφαρμόζεται πρακτικά, ποιες είναι οι προϋποθέσεις πραγμάτωσής της, όπως επίσης τι είναι αυτό που διασφαλίζει και αποδεικνύει την αυθεντική της εικόνα.

1.2 Άσκηση: ο χαρακτήρας της νηπτικής ζωής

Το θέμα της άσκησης που αφορά στην κατόρθωση της αυτογνωσίας με απώτερο σκοπό την τελείωση παραμένει πάντα επίκαιρο, χωρίς να αποτελεί η γέννησή του χριστιανική πρωτοτυπία καθώς απασχόλησε διαχρονικά ποικίλα φιλοσοφικά και θρησκευτικά ρεύματα που αναπτύχθηκαν πολύ πριν το χριστιανισμό. Η διαφορά που υπάρχει στην ορθόδοξη παράδοση εντοπίζεται στις προϋποθέσεις της ολοκλήρωσης: η αυτοπραγμάτωση δεν αφορά την κατόρθωση της αυτογνωσίας με τις ανθρώπινες μόνο δυνάμεις. Έγκειται στην έγνοια για αγώνα πρόσκτησης της αυθεντικής εν Πνεύματι ζωής.

Η αυτογνωσία και η ένταξη στην αυθεντική πνευματική ζωή στον χριστιανισμό ενεργείται μέσα από μια «ετερογνωσία». Μέσα από την γνώση του Θεού όπως αποκαλύπτεται διά του Λόγου του, του Χριστού. Γνωρίζει λοιπόν ο άνθρωπος τον Θεό, ο οποίος εκ πρώτης όψεως είναι κάποιος «έτερος», αφού υπάρχει η αδιάβατη οντολογική απόσταση Ακτίστου και κτιστού. Γνωρίζοντας όμως ο άνθρωπος τον Άκτιστο Θεό διά των ενεργειών του, διαπιστώνει ότι δεν είναι ο «έτερος», όπως στην αρχή νόμιζε. Αντίθετα είναι ο κατεξοχήν οικείος, αφού αποτελεί το δικό του αρχέτυπο. Έτσι κατανοώντας υπαρκτικά ο άνθρωπος το αυθεντικό του αρχέτυπο, κατ' εικόνα του οποίου δημιουργήθηκε, κατανοεί τον εαυτό του στις αληθινές του διαστάσεις. Το στοιχείο αυτό διαφοροποιεί την ορθόδοξη από την σύγχρονη αντίληψη για ακραία θετική σκέψη.

Στις μέρες μας αυτή η θετική σκέψη εκδηλώνεται ως προσδοκία ή πεποίθηση ότι μπορεί να λειτουργήσει η ίδια καταλυτικά ως ρυθμιστικός παράγοντας τόσο των δομών του περιβάλλοντος, όσο και της προσπάθειας για τελείωση, η οποία καταλήγει σε ουτοπία αν απλά αναλογιστούμε την αδυναμία που έχουμε στο να αλλάξουμε τους νόμους της φύσης. Συνεπώς η χρήση της θετικής σκέψης δεν αρκεί για την πραγμάτωση της τελείωσης χωρίς τη συνεργία του ανθρώπινου αυτεξουσίου με τη Θεία Χάρη, χωρίς δηλαδή την χαρισματική και ασκητική «ετερογνωσία» η οποία οδηγεί στην αληθινή αυτογνωσία. Στην ορθόδοξη πίστη μόνο με το φωτισμό και τη δύναμη της Θείας Χάρης αποκτούμε τη δυνατότητα όχι της αλλαγής, αλλά της υπέρβασης των φυσικών νόμων.

Είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η ανθρωπότητα βρίσκεται σε μία διαρκή φάση διαχείρισης συνεχώς αυξανόμενων προβλημάτων και σε ένα αδιάκοπο αγώνα να τα ξεπεράσει. Σύνολη η ανθρωπότητα πάσχει τόσο σε βιολογικό όσο και σε ψυχολογικό επίπεδο. Η ανάγκη για εξεύρεση λύσεων και καταπολέμηση των παθών και των παθημάτων οδηγεί στην αναζήτηση της αιτίας τους και στον τρόπο αντιμετώπισής τους. Είναι αποδεδειγμένο ότι η καταφυγή στην καλλιέργεια ψευδαισθήσεων ως πρότασης διεξόδου από τα υπαρκτικά προβλήματα και το

γεγονός του πόνου, στην καλύτερη περίπτωση απλά μεταθέτει το πρόβλημα.

Στην υπάρχουσα αυτή κατάσταση ο άνθρωπος καθώς έρχεται αντιμέτωπος με την ζοφερή πραγματικότητα αντικρίζει την αδυναμία του να την υπερβεί, ώστε να απαλλαγεί από τις δυσχέρειες και τις οδύνες που τη συνοδεύουν. Πλείστες όσες φορές οι αντιξοότητες της ζωής προκαλούν το γογγυσμό μας, ενώ τραγικά συμβάντα με αποκορύφωση το γεγονός του θανάτου μας προκαλούν δυσβάσταχτο πόνο και μας κάνουν να αναφωνήσουμε ένα σπαρακτικό γιατί και να αναρωτηθούμε για το νόημα της ύπαρξης. Όσο το αίνιγμα παραμένει άλυτο τόσο αυξάνει η ένταση της επιθυμίας για λύτρωση, ενώ το αίτημα για σωτηρία προβάλλει όλο και πιο απελπιστικό.

[30] Ο Άγιος Αθανάσιος τονίζει: «*“Ποιήσωμεν”* γαρ, *είπεν, ίνα την συνέργειαν είπη....*», αναφερόμενος στο πως της Αγίας και Ομοουσίου Τριάδος και καταδεικνύοντας έτσι ότι στο πρόσωπο των αποστόλων φανερώνεται η δυνατότητα μεταφερθεί και να υπάρξει μια ανάλογη σχέση στην κτίση και με την κτίση, όταν παρακάτω σημειώνει ότι κατά την Γραφή οι Άγιοι Απόστολοι καλούνται συνεργοί στη σωτηρία. Αγίου Αθανασίου, *Διάλογος Γ΄ περί της αγίας Τριάδος, εν ω αιρετικού φρονούντος τα του Πνευματομάχου Μακεδονίου αντίθεσις προς Ορθόδοξον* (93). PG.28 1228 C,D.

[31] Γεώργιος Φλωρόφσκυ, Περιοδικό «TheOrthodox Church» Vol. 43 No 2-3/2007 1973

[32]«*...και ούτω πάσης γίνεται προς εαυτήν συμφωνία της κτίσεως, ουδαμού της φυσικής εναντιότητος του της συμποίας ειρμόν διαλυούσης, κατά τον αυτόν τρόπον και του αισθητού προς το νοητόν γίνεται τις κατά Θείαν σοφίαν μίξις τε και ανάκρασις, ως αν πάντα του καλού κατά το ίσον μετέχοι, και μηδέν των όντων αμοιροίη της κρείττονος φύσεως.*» Γρηγορίου Νύσσης, *Λόγος Κατηχητικός*, PG. 45·25C.

[33] Βλ. Γρηγορίου Νύσσης, *Άπαντα τα Έργα* τομ. 10 Πατερικαί Εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς» Θεσσαλονίκη, 1990, σ. 470 5,10,15

[34] Η κατά Θεόν χαρά έχει την πηγή της στο Χριστό και όχι στα αισθητά πράγματα του κόσμου, αποκορύφωμά της είναι η χαρά της Αναστάσεως Το παράδοξο είναι ότι μπορεί να βιωθεί μέσα από αντιφατικές καταστάσεις σε σχέση

με το συγκεκριμένο συναίσθημα όπως είναι η ταπείνωση αντί της έξαρσης, το πνεύμα θυσίας αντί της προσωπικής ικανοποίησης, ή ακόμα η χαρά του χριστιανού για τα παθήματά του. Επίσης η λύπη όταν είναι κατά Θεόν δεν βιώνεται ως αρνητικό συναίσθημα που ταλαιπωρεί τον άνθρωπο, (ενίοτε ικανό να προκαλέσει τη διαστροφή των δυνάμεων της ψυχής κάνοντάς τον να φθάσει ακόμα και στην απόγνωση) αλλά ταυτίζεται με τη συναίσθηση της αμαρτωλότητας ενώπιον του Θεού και εκδηλώνεται με τη μετάνοια που έχει θεραπευτικό και λυτρωτικό χαρακτήρα, καθώς σχετίζεται με την επανατοποθέτηση του προσώπου απέναντι στο δημιουργό και τη συμφιλίωση μαζί του.

[35] Βλ. Αρχ. Αιμιλιανού Σιμωνοπετρίτου *Λόγος Περί Νήψεως Ερμηνεία στον Άγιο Ησύχιο*, εκδ. Ίνδικτος Αθήναι 2007, σ. 2.

<http://bit.ly/18e4Ktf>